

ПРИНЦИП ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ І РІШЕННЯ СУДУ

Принцип верховенства права являє собою своєрідну систему поглядів та концепцій на формування та розвиток правової дійсності. Однією з характерних властивостей зазначеного принципу, яка визначає його спрямованість та вплив на правову систему, а також одним із його елементів є принцип правової визначеності.

Єдиної узгодженої на законодавчому або понятійно-категоріальному рівні дефініції поняття «правова визначеність» не існує, однак виходячи із наукового доробку, аналізуючи ознаки, притаманні принципу правової визначеності, варто зазначити, що він чітко пов'язаний з такими поняттями, як правова певність, прогнозованість, стабільність, передбачуваність законодавства тощо.

Як зазначає С. Головатий, верховенство права як визначеність формує концепцію права, де характерні властивості його установчих принципів полягають у тому, щоб забезпечити правовими межами громадян, аби вони могли передбачити з упевненістю юридичні наслідки своїх дій. Автор виділяє три установчі принципи, які характеризують верховенство права як визначеність. Ними є: 1) закон – спрямований у майбутнє; 2) закон – зрозумілий; 3) закон – загальний. Відповідно до першого принципу, держава має зробити текст закону доступним для суб'єктів суспільних відносин, та дотримуватись тих нормативно-правових актів, які вона запровадила, застосовуючи їх у передбачуваний спосіб та з логічною послідовністю [1, с. 178].

Відповідно до другого принципу, громадяни повинні розуміти зміст (сенс і межі) юридичних норм, спрямованих у майбутнє, так само, як їх розуміє і влада. Інакше вони не матимуть змоги передбачити з впевненістю юридичні наслідки своїх дій.

Принцип загальності означає те, що нормативний акт має містити у собі принцип рівності. Кожна юридична норма має правильно застосовуватись до всіх випадків, які відповідають умовам, викладеним у ній, щоб схожі справи вирішувалися в аналогічний спосіб (має бути напрацьована певна доктрина прецеденту та/або певна форма кодифікації), а відмінні – в інший спосіб, оскільки якщо два схожі випадки, на які спрямована норма, розглядатимуться в різний спосіб, тоді закон буде непередбачуваним; а якщо юридична норма сприймається в межах універсалізації, то вона логічно застосовується однаково до всіх випадків, на які спрямована [2, с. 154]. Так, ЄСПЛ зауважує, що єдність у застосуванні правових норм у подібних правовідносинах є невід'ємною складовою правової визначеності, яка, серед іншого, гарантує певний ступінь стабільності правової ситуації та сприяє утвердженню суспільної довіри до суду. Стійка непослідовність судової практики, з іншого боку, може спричинити стан правової невизначеності, що, вірогідно, призведе до зниження суспільної довіри до судової системи, в той час як така довіра з очевидністю становить собою необхідний компонент держави, заснованої на верховенстві права [3].

З огляду на вищенаведене, усі нормативно-правові акти мають відповідати вимогам законності, логіки, та не суперечити один одному. Нормативно-правовий акт становить обов'язковий еталон поведінки, модель майбутніх вчинків громадян, діяльності суб'єктів владних повноважень та інших учасників суспільних відносин. У змісті законів та інших нормативних актів недопустима невизначеність регулювання відносин, що виникають між суб'єктами, яка може спричинити їх неоднозначне або довільне тлумачення. Недоліки юридичної конструкції правової норми зумовлюють негативні наслідки, пов'язані із обмеженням або порушенням прав і свобод суб'єктів суспільних відносин.

Принцип правової визначеності безпосередньо не закріплений у національному законодавстві, але його значущість для результативного правового регулювання підтверджується практикою Конституційного Суду України.

Власне бачення правової визначеності Конституційний Суд України сформулював у Рішенні від 22 вересня 2005 року N 5рп/2005 у справі про постійне користування земельними ділянками, в якому зазначається, що «із конституційних принципів рівності і справедливості випливає вимога визначеності, ясності і недвозначності правової норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці і неминуче призводить до сваволі» (абзац другий підпункту 5.4 пункту 5 мотивувальної частини).

Цим Конституційний Суд України наголосив, що невизначеність, нечіткість правової норми призводить до її неоднакового розуміння та тлумачення, що в практичній площині призводить до різного застосування. Така неврегульованість чи відсутність визначеності в діяльності органів державної влади щодо особи, зокрема забезпечення, додержання чи реалізації прав і свобод людини і громадянина, може мати негативні наслідки і призвести до сваволі. Визначеність правового регулювання має на меті запобігти будь-якому її прояву щодо особи [4].

Виходячи із вищенаведеного, принцип правової визначеності відіграє надзвичайно важливу роль під час прийняття судових рішень. Відтак, верховенство права як визначеність вимагає, щоб судді розв'язували складні ситуації на основі загальної субстантивної норми, яка є однозначною і від якої походять всі принципи та правила, що є принагідними для вирішення справи [2, с. 764]. Судова практика є засобом, який деталізує формулювання правової норми у конкретних випадках шляхом нормозастосування та тлумачення норм права. Під час розгляду і вирішення судових справ необхідно дотримуватися особливої чіткості та ясності при тлумаченні правових норм, оскільки судові рішення розглядається як правова гарантія захисту основоположних прав і свобод суб'єктів суспільних відносин від свавільного втручання, обмежень та порушень.

Варто зазначити, що важливим компонентом забезпечення єдності судової практики та її авторитетності, зокрема з питань дотримання принципу правової визначеності, є все частіше звернення національними судовими органами до практики ЄСПЛ. Зокрема, аналіз практики ЄСПЛ дає можливість стверджувати, що в процесі нормозастосовчої діяльності Суд виокремив та надав змістовного наповнення таким складовим принципу правової визначеності, як ясність та чіткість правової норми, заборона зворотної дії нормативно-правових актів, передбачуваність дії нормативно-правових актів та діяльності органів публічної влади, захист легітимних очікувань особи. ЄСПЛ визначив, що невід'ємною частиною права на доступ до суду, на справедливий судовий розгляд є остаточність та обов'язковість виконання рішення суду, яке набрало законної сили. Така практика дала новий поштовх доктринальним розробкам складових принципу правової визначеності, а також виступила допоміжним джерелом для нормозастосовчої діяльності, зокрема, судової.

Таким чином, задля узгодженого та гармонійного розвитку суспільних відносин, формування демократичних цінностей, гуманістичної організації діяльності суб'єктів владних повноважень, відчуття захищеності серед суб'єктів суспільних відносин та ефективного розвитку системи законодавства, текст нормативно-правового акту повинен бути чітким, логічним, зрозумілим та передбачуваним. Суб'єкт суспільних відносин має самостійно або за допомогою правника розуміти значення та юридичні наслідки своїх дій, бути переконаною у стабільності нормативних актів та у можливості реалізації своєї поведінки відповідно до цих актів.

Стабільне та чітке для розуміння законодавство, яке унеможливорює виникнення подвійних тлумачень правових норм, є запорукою гармонійного розвитку суспільних відносин, врегулювання процесу розподілу повноважень між суб'єктами, захисту прав і свобод людини і громадянина.

Список використаних джерел

1. Верховенство права. Доповідь, схвалена Венеційською Комісією на 86-му пленарному засіданні 25–26 березня 2011 р. / пер. С. Головатого. *Право України*. 2011. № 10. С. 168–184.
2. Головатий С. Верховенство права: монографія: у 3 кн. Київ : Фенікс, 2006. Кн. 2: Від доктрини до принципу. 1276 с.

3. Nejdet Sahin and Perihan Sahin, no. 13279/05, § 51, 58, 20 October 2011. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-107156>

4. Рішення у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92, пункту 6 розділу X «Перехідні положення» Земельного кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками). *Вісник Конституційного Суду України*. 2005. № 5. С. 19.

Петрик О. Л., доцент кафедри кримінального права та правосуддя
Канаєва В. В., здобувачка вищої освіти 1 курсу магістратури, група МКПР-211
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

МОЛОДЬ ПІД ЧАС ВІЙНИ: СПРОТИВ ТА ВОЛОНТЕРСТВО

У 2014 році росія розв'язала війну на Сході, а в лютому 2022 року розпочала повномасштабне вторгнення на територію України вздовж усієї лінії спільного кордону та з території Білорусі, що дало поштовх для соціальної активності молоді, зокрема волонтерства, та розвитку руху спротиву.

Молодь, як найбільш соціально активна група серед суб'єктів суспільних відносин, є не лише носієм цінностей та національних ідей, а й головним рушієм соціально-економічних, політичних та культурних перетворень, що сприяють процесам державотворення, зародження основоположних принципів розвитку національної свідомості, самоідентифікації та формування активного та небайдужого громадянського суспільства.

В умовах повномасштабної війни, прояву антигуманістичних ідеалів та імперіалістичних намірів росії, коли українське суспільство об'єднане не лише спільною бідною, зумовленою діями ворога, а й єдиною метою, спрямованою на збереження незалежності та територіальної цілісності держави, молодь відіграє важливу роль у формуванні національного руху спротиву та підтримці громадян в усіх сферах суспільного життя, створюючи добровольчі формування задля підтримки оборони та займаючись волонтерською діяльністю.

Свій стрімкий розвиток волонтерський рух в безпековій сфері розпочав після початку російської агресії 2014 року, обумовленої намаганням окупаційної влади поширити путінський режим у східних регіонах України. Наразі створена незліченна кількість волонтерських об'єднань, діяльність яких спрямована на підтримку України та її громадян, не тільки на території нашої держави, а й далеко за її межами.

Діяльність волонтерських організацій регулюється низкою нормативно-правових актів, серед яких важливе місце відведене Законом України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 №3236-VI, яким визначено поняття волонтерської діяльності, напрями її здійснення, особливості правового статусу волонтерів та діяльності волонтерської організації [1].

Окрім гуманітарних цілей, волонтерська діяльність на території України передбачає право осіб на фінансування оборонної сфери. Зокрема, 8 квітня 2014 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення матеріально-фінансового забезпечення обороноздатності держави». Ст. 2 Закону України «Про оборону України» доповнено частиною 7: «Фінансування потреб національної оборони держави може здійснюватися додатково за рахунок благодійних пожертв фізичних та юридичних осіб», а в Законі України «Про Збройні Сили України» ст. 15 доповнили так: «Фінансування Збройних Сил України може здійснюватися додатково за рахунок благодійних пожертв фізичних та юридичних осіб».

30 жовтня 2014 року наказом Міністерства фінансів № 1089 затверджений Порядок формування та ведення Реєстру волонтерів антитерористичної операції та/або здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної